

הנדון:

תעשיית הנשק הישראלית מתמוטטת כולה. מה קרה?

כבישנים מסומנים

כמשך כמה ימים סערו הרוחות. נחסמו כבישים. הונערו צמיגים.

פועלי סולחם התבצרו במפעל המושבת והחזיקו את המנהל לים בשבי. עובדי התעשייה האווירית הגיחו מן המפעל, חסמו כבישים, הטילו מצור על כתי השרים. ניסו לשטק את התחבורה האווירית בנמלהתעופה.

סולחם נסגר מפני שהמחסנים שלו מתפוצצים מרוב פגזים ומרגמות שאין להם שוק.

התעשייה האווירית ספגה מהלומה נוראה כאשר החליטה הממשלה להפסיק את פיתוחו של מטוס הלבאי, פרוייקט הנשק הגדול ביותר בתולדות המדינה.

לפני כן כבר צמצמה התעשייה הצבאית באופן דראסטי, ואלפי עובדים פוטרו.

בכל רחבי הארץ נסגרים, מצטמצמים ונפגעים מיפעלי התעשייה הביטחוניות — מיפעלים המייצרים ריבוי אמצעי לחימה.

כתוצאה מכך נפגע המשק הישראלי כולו. עובדים רבים הושעו לרכוב. רבים מהם מאיימים לרדת מן הארץ.

על כך נכתב ודובר בלי סוף. אי אפשר להפעיל את מכשירי הטלוויזיה, להאזין לרדיו, לפתוח עיתון מבלי להיתקל בים של מלל על הנושא.

אך ברקלי אצלנו, הכל מתחמק מן השאלות הבסיסיות. לא נעים לדבר עליהן. לא נעים, אף לחשוב עליהן.

ל המיפעלים האלה עוסקים בנשק ובציוד צבאי אחר. (מכיוון שלא נעים לדבר על נשק ולאנשים להודות בכך שהפכנו סחרירושק, הומצאו מושגים חדשים. לא עוד נשק, אלא אמל"ח, אמצעי לחימה". לא מיסחר בכלי משחית, אלא ייצוא ביטחוני.)

זהו המבנה המשותף שבין הסגנון הקטן ביותר של "פולתם" לבין הפרוייקט המפואר של ה"לבאי". כולם בליינשק.

די בקביעת עובדה פשוטה זו, כדי שיתעוררו מעצמם כמה שאלות בסיסיות:

מדוע נתונים כל מיפעלי הנשק הישראליים במשבר כה חמור? מדוע יש למשבר הזה במיגור תעשייתי אחד השפעה כה מכרעת על המשק הישראלי כולו?

ומכאן שאלת השאלות: מדוע התרכזו חלק כה גדול של הנשק הישראלי בייצור נשק דווקא?

יש לכך סיבות הגיוניות לגמרי. כדי לייצר מוצר חשוב כלשהו, שיוכל להתחרות במחירי השוק העולמי, צריכים לייצר אותו בכמויות גדולות מאוד.

המחיר של כל מוצר נקבע במידה רבה על ידי היקף הייצור שלו. ככל שגדל היקף, כך קטן המחיר. זהו אף ביטוי.

אם הפיתוח של טנק או טרקטור עולה, נגיד, מיליון דולר, ומייצרים 100 יחידות, הרי יש לכלול במחיר של כל יחידה 10 אלפים דולר על-חשבון הפיתוח. אם מייצרים אלף יחידות, יש לכלול במחיר של כל יחידה רק אלף דולר עבור הפיתוח. הוא הריץ לגבי כל ההוצאות האחרות שאינן תלויות בגודל הייצור: מנגנוני הניהול והמכירות וכו'.

לכן יש יתרון מכריע למדינות גדולות, שהשוק הפנימי שלהן יכול לקלוט כמויות גדולות של כל מוצר, כך שניתן להוריד את מחירו ולכבוש גם שווקים זרים.

הכלל הוא שמדינה קטנה אינה יכולה להרשות לעצמה ייצור של מוצרים גדולים, המצריכים השקעה גדולה בסיוע ובייצור, מפני שהשוק הפנימי שלה קטן מדי.

דינת ישראל מהווה שוק זעיר. יש לה כארבעה מיליון תושבים — פחות מאשר בשכונה אחת של העיר ניו יורק.

על שוק מיוצרי בזה אי אפשר לבסס שום ייצור של מוצר המצריך השקעה גדולה.

לפני שלושים שנה הכרתי פוליטיקאי אוסטרי צעיר בשם ברנו קרייסקי. שהיה אז טגן שריחוף. הוא אמר לי דבר שנחרת בו כיריוני. אנחנו, האוסטרים, השלמנו עם זה שאנחנו מדינה קטנה. לכן איננו חייבים לייצר מכוניות ומטוסים, ויש ביכולתנו להתרכז בייצור מוצרים צנועים יותר. אולם אתם, הישראלים, מעצמה גדולה. לכן אתם נאלצים לייצר דברים יוקרתיים כמו מכוניות ומטוסים.

קרייסקי אמר את הדברים באירוניה. אולם הוא לא לקח בחשבון גורם חשוב, ששיבש לגמרי את ההגיון הכלכלי הפשוט. הכלכלה אינה קיימת בחלל ריק. היא פועלת במרי

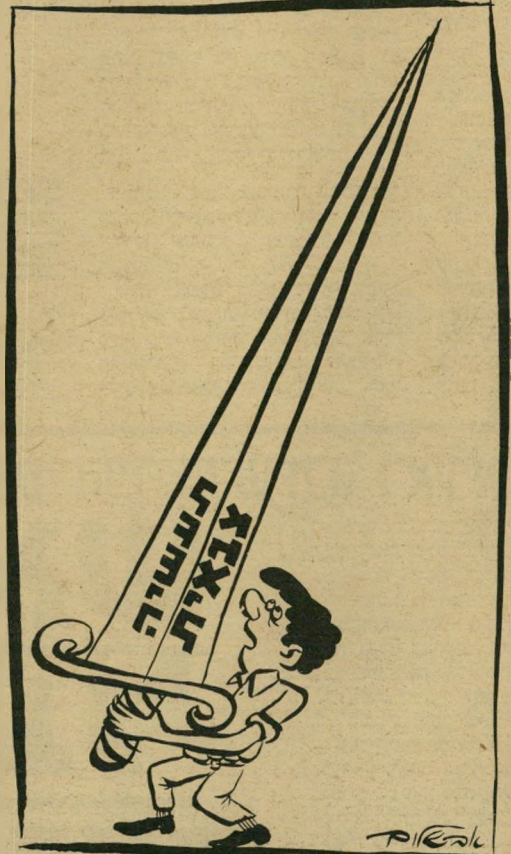
הב המציאות הפוליטית. והמציאות הפוליטית של ישראל שינתה את התנאים.

ישראל נתונה במלחמה. מילחמה זו קרמה להקמת המדינה, ומלווה אותה מאז ועד היום.

בגלל המלחמה, הקימה המדינה מכונה צבאית כבירה, שנועדה להבטיח את קיומה בכל מצביחירו אפשרי, מול כל שילוב אפי שרי של כוחות עוינים.

בשטח הצבאי, אין ישראל מדינה של ארבעה מיליון תושבים. בעזרת הכספים האמריקאיים, היא הקימה עוצמה צבאית המתאימה למדינה בעלת 50 מיליון תושבים, ואף יותר מזה.

במילים אחרות: בצרכן של מוצרים צבאיים, יש

"וכיתתו איתיהם לחרבות"

ראל אינה שוק של ארבעה או חמישה מיליון נפש, אלא משולה למדינה של 50 או 100 מיליון.

כך קרה שבמיגור האחד הזה — ובו בלבד — יכלה ישראל להתבסס על שוק גדול.

גם זה לא הספיק, כמובן, יש מוצרים צבאיים כה יקרים, עד שרק מעצמות גדולות יכולות להרשות לעצמן לייצרם. לכן היתה ישראל זקוקה גם לשווקים זרים.

כך נוצרה התעשייה הצבאית הישראלית, שהיא מיוחדת במינה.

תעשייה זו מבוססת על כמה נתונים יסודיים, ובהם תלוי קיומה.

ראשית: קיום מצביהמלחמה בין ישראל ושכני תיה.

התעשייה הצבאית הישראלית אינה יכולה להרשות לעצמה מצב של שלום, שיביא עימו הורדה דראסטית של העוצמה הצבאית. אלה הם שני הצדדים של המטבע — בגלל מצביה מלחמה זקוקה ישראל לתעשייה הצבאית, ובגלל חשיבותה המכרעת של התעשייה הצבאית במשק הישראלי אין היא יכולה להרשות לעצמה את ביטול מצביהמלחמה.

(מכאן, דרך אגב, תופעה שכבר הצבענו עליה לא אחת: גם אחרי שישראל כרתה חוזה שלום עם מצריים, המעצמה הערבית הגדולה ביותר, וקיצרה בהרבה את קווי העימות שלה, לא קטנה העוצמה הצבאית הישראלית.)

שנית: התפיסה המדינית צבאית, המרחיבה את תחומי הפעולה של ישראל ההדוק מעבר לגבולותיה.

כאשר דיבר אריאל שרון על כך שמרחביהיטחון של ישראל משתרע מפאקיסטאן ועד מרכזאפריקה, הוא לא התלוצץ.

(שתי פעולות שזכו לפרסום — השמדת הכור הגרעיני ליד בגדאד ושיחרור בני הערובה באנטבה — מרגימות את יכולת ההתערבות של ישראל.)

שלישית: מכירת נשק ישראלי למדינות ולגופים אחרים בכל רחבי תבל.

כאשר התלקח מדי פעם ויכוח על אספקת נשק ישראלי למי שטרים נאלצים בדרום אמריקה, בדרום אפריקה ובאסיה, ועל התערבות ישראל בסיכסוכים שאינם נוגעים לה כלל, היתה כפי מערכת הביטחון תשובה ניצחת: אין ברירה. כדי לייצר את הנשק שלנו, הדרוש לביטחוננו, אנחנו נאלצים למכור נשק לכל דורש, כדי להרחיב את הייצור ולהקטין את העלות.

(הגיון זה לא איפשר לישראל לברור לה את לקוחותיה. מישטרים מהוגנים יכולים להשיג נשק בכל מקום, מבלי להסתכר בסיכסוך הישראלי ערבי. דווקא המישטרים המזוהמים ביותר וקוים לנשק שלנו, מפני שרעתהקהל במדינות הנאורות מתנגדת לקשרים עימם. במקרים מסוימים ביקשה ארצות הברית מישטרים לרכוש נשק למי שטרים כאלה, המשרתים את ארצות הברית, מפני שרעתהקהל בארצות הברית עצמה התנגדה לקשרים עימם.)

הנתונים האלה יצרו את הבסיס לתעשיית הנשק הישראלית. בסיס שהוא מעצם טיבעו רעוע וסגוי.

תעשיית הנשק היא עסק כדאי מאוד. הרווחים בה עולים בהרבה על המקובל במיגורים אחרים. יש מדינות וגופים אחרים המשוועים לנשק, והמוכנים על כן לשלם עבורו מחירים אגדתיים. פרשת הנשק האיראני הרגימה זאת היטב.

אולם זהו גם עסק מסוכן מאוד. כל שינוי במצב הפוליטי יכול להרוס אותו.

אין זה מיקרה ששתי המדינות התעשייתיות הכי שגשגות ביותר בעולם הן המדינות שהובסו במלחמת העולם השנייה: גרמניה ויפאן.

המנצחים גזרו על שתיהן גזירה חמורה: אסור להן לייצר נשק, מבלי להכין זאת, הם הפכו בכך את תבוסתן לניצחון.

הסתבר כי נבואת ישעיהו, וכיתתו חרבותיהם לאיתים, וחניתותיהם למומרות, היתה עצה כלכלית נבונה.

כי שתי המדינות, שבוחדהייצור האדיר שלהן נאלצו להתנזר מן הנשק, התרכזו בייצור מוצרים אחרים, כדאיים יותר, שהתאימו לביטחונותיהן. הן כבשו את השוק העולמי למיגור רחב של מוצרים.

מדינות אחרות, כמו קוריאה וטיוואן, הלכו בעיקבותיהן. הן התרכזו בייצור אותם מוצרים שהן יכלו לייצר בול, וכבשו לעצמן מקום נכבד בשוק העולמי.

מה היה קורה לתעשייה הישראלית, אלמלא היתה ישראל מכתת את אתיה לחרבות, אילו היתה מוותרת מלכתחילה על ייצור הנשק בתחומיייצור אחרים?

לישראל יש כמה יתרונות טיבעיים. אין לה אוצרות טבע, אך גם ליפאן אין. יש לה כוח אדם בעל רמה גבוהה, פוטנציאל טכנולוגי מרדעי מעולה, יוזמה, תושיה וכישרון מיסחרייבנלאומי.

אילו היתה ישראל הולכת בדרך של יפאן, יתכן שהיתה כיום מעצמת ייצור, בעלת מונופול עולמי בכמה תחומים המתאימים לה במיוחד. יתכן שהיתה מגיעה להישגים עולמיים בשטח התרופות, או בשיטח המחשבים, או בתחומים מרדעים אחרים.

אולם כבר מראשית ימי המדינה התרכזו הגניוס הישראלי בשטח הצבאי. זה משר אליו את מיטב הכישורנות, אליו הופנו מיטב המשאבים, הוא רתם לצרכי את המערכת הפוליטית.

הוא .התאים" למדינה, כפי שהתגבשה בימי דויד בן גוריון והלאה. זאת היתה הכרעה מדינית.

האגדה אומרת שהכל התחיל כאשר הטיל שארל דה גול לפתע אמבכארו על מכירת הנשק הצרפתי לישראל, בעיקבות מילחמת ששת הימים. כתוצאה מכך, מספרים, החליטה ישראל שעליה לסמוך על עצמה ולייצר את הנשק הדרוש לה, וכך החל התהליך.

האמת היא שתעשיית הנשק הישראלית התחילה לפרוח הרבה לפני כן. הכור הגרעיני בדימונה הוקם בסוף שנות ה-50, ודווקא בעזרת הצרפתים. החנשיה האווירית הוקמה לפני כן, שימעות פרישקיע את כישורנו הרב בשני המיפעלים האלה, וגם באירגון עיסקות נשק בכל רחבי העולם. כבר בשנות ה-50 נחשפו, מדי פעם, פרשות נשק מזורות.

עכשיו יש התמוטטות בתעשיית הנשק. בגלל סיבות שונות נסגרו או הצטמצמו שווקים זרים.

שיגעון הגדלות הלאומי, שהביא את הייצור הצבאי להשתוללות של פרוייקטים חסרי כל חשבון (וי לא רק פרוייקט ה"לבאי"), מתגלה באסון. ההיגיון הכלכלי, שנרמס במשך שנים כה רבות, מרים את ראשו.

אין זו רק בעיה כלכלית. זוהי קודם כל בעיה פוליטית. היא נוגעת לתפיסות היסוד המדיניות של ישראל.

הפועלים החוסמים את הכבישים מבטאים אמת גדולה. הדרך הזאת חסומה. יש לחפש לתעשייה הישראלית — ולמדינה כולה — דרכים אחרות.

מאת אודי אנדר